

Studii de Teatru de animație

Brândușa Zaița Silvestru – zâna păpușilor

Georgeta DRĂGAN-STANCIU

UNATC „I.L. Caragiale” București

georgetadragan@yahoo.com

Abstract: The article is a tribute to Professor Brândușa Zaița Silvestru, considered the fairy of puppets in Romania, trying to capture both the professional profile of the great actress of puppet theatre, but also lesser-known aspects of her life as beloved teacher. A complex personality, with multiple artistic, literary and pedagogical talents, she is presented through the eyes of students, stage colleagues and the audience that adored her. There are also funny episodes, because, in addition to all the listed qualities, Brândușa Zaița Silvestru was a person with an aura of kindness, joy and contagious humor, which all those who knew her and unconditionally loved her miss.

Keywords: Brândușa Zaița Silvestru, puppetry, star, professional puppetry theatre, high level of performance.

Viața este un vis.

Un vis sau o poveste...

A fost odată, ca niciodată, în ținutul poveștilor, o zână care, cu duioșie și iubire, însuflețea păpușile de tot felul, transmitându-le viață, bucurie, suspine și fiori cu mâna-i delicată sau cu fire subțiri, prin care-și trecea parte din suflet. Zeci, sute de generații de copii au rămas fermecați pentru totdeauna de Sânziana, de Scufița Roșie cea năzdravană, de Puiul delicat sau de bunătatea fără margini a Cenușăresei.

A fost considerată una dintre cele mai valoroase reprezentante ale artei păpușărești din România, fiind una dintre cele mai cunoscute și îndrăgite de public artiste ale genului.

Brândusa Zaița Silvestru s-a născut pe 8 iulie 1933, în Botoșani. Cea mai importantă perioadă a vieții artistice și-a desfășurat-o la Teatrul Țândărică, între anii 1950-1997,

unde aducea în fiecare zi bucurie copiilor. Dar, cu aceeași dragoste mergea și în mijlocul lor, împărtășindu-le cu candoare și rafinament frumusețea și mirajul lumii păpușilor. Tot pentru ei a scris și numeroase piese și adaptări pentru teatrul de păpuși (*Păcală*, care s-a jucat la Țândărică, la Craiova, la Timișoara și în Bulgaria, *Fâș-fâș și Pâș-Pâș* și o dramatizare după *D-I Goe*, cu indicațiile regizorale scrise în versuri) și chiar a pus în scenă un spectacol, ca regizor artistic la Teatrul de Animație din Bacău. Electrecord i-a păstrat interpretarea inegalabilă pe discul *Brândușa povestind copiilor*. A jucat în filmul lui Tudor Măărăscu, *Bună seara, Irina* și în *Bunicul* lui Iosif Demian.

Începând cu anul 1990, devine profesoară de **Arta Teatrului de Păpuși** la Academia de Teatru și Film din București, devenită mai apoi Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică (UNATC), având o contribuție deosebită la formarea multor generații de artiști

de gen. Pentru mulți dintre noi (printre care mă număr și eu), a fost cea mai îndrăgită profesoară, care ne-a vegheat pașii și ne-a îndrumat și dincolo de anii facultății, pentru că venea cu mare drag la toate examenele (de licență, masterat) sau spectacolele în care noi, cei tineri, jucam la Țândărică. Părerea ei era importantă, toți o așteptam ca pe un verdict. Era atât de sinceră și de binevoitoare în același timp, încât oricine ar fi avut de câștigat urmându-i sfaturile.

Brândusa Zaița Silvestru era de fapt o „actriță de proză”, după cum declara într-un interviu. A absolvit Institutul de Teatru în 1960, la clasa lui A. Pop Marțian, fiind colegă cu Stela Popescu, Sorin Gheorghiu, Anda Caropol, Agatha Nicolau, Ruxandra Ionescu, Marcel Hârjoghe. A preferat teatrul de păpuși, pentru că se molipsise de acest „microb” – după cum ea însăși spunea –, încă din 1949, când, elevă fiind, făcea parte dintr-un cerc de teatru. „În 1950 am dat concurs și apoi am urmat cursuri de pregătire la «Țândărică», unde i-am avut profesori, printre alții, pe Marietta Sadova și pe Sică Alexandrescu; de fapt, când am terminat liceul, jucam de doi ani în spectacolele acestui teatru. Iar, dacă e să fiu sinceră de tot, trebuie să-ți mărturisesc că, pe vremea când terminam Institutul, nu mă gândeam atât la o carieră teatrală, cât visam să ajung... vedetă de cinema! A lipsit însă «lansarea» la momentul potrivit și am rămas ceea ce sunt, adică artist mânuitor, lucru care astăzi îmi convine de minune.” (Zaița Silvestru în Kivu, 1983, p. 22)

„Și totul a început dintr-o joacă de vacanță. Ca elevă de liceu, s-a prezentat la un concurs de admitere la Teatrul «Țândărică». A dat viață unei bufnițe, a recitat versuri, a cântat, a dansat și – deloc întâmplător – a fost admisă. (...) Brândușa Zaita-Silvestru: farmec personal, o cascadă de râs și voie bună, vervă contagioasă, spirit acid, dar și caldă duioșie.” (Diaconescu, 1979, p. 49)

În spectacolul *Cei din urmă* de Maxim Gorki, spectacol al Institutului de Teatru, cu premiera la data de 19.11.1959, a interpretat personajul Doamna Sokolova. Regia era semnată de Beate Fredanov, asistent regie Zoe Anghel Stanca. În cel de-al doilea spectacol al Institutului de Teatru în care a jucat, *Nu-i totdeauna praznic* de Aleksandr Nikolaevici Ostrovski, regia A. Pop Marțian, asistent de regie Cornel Todea (premiera la 25 ianuarie 1960), a interpretat rolurile Agnia și Daria. În același an, a fost Henriette în *Mica studentă* de Nikolai Pogodin (premiera pe 22 februarie 1960), regia regie A. Pop Marțian, asistent de regie Cornel Todea.

Sanda Diaconescu, în revista *Teatrul*, apărută în 1979, făcea un elogiu modestiei, scriind despre performanțele actriței, care, la acel moment, avea deja 29 de ani în spatele paravanului, unde dăduse viață unui număr de 60 de personaje, „interpretând cu egală bucurie și roluri mari, și apariții episodice”.

Numeroase roluri memorabile îi poartă semnătura, în spectacole ca: *Artiștii pădurii* (1954, regia Ștefan Lenkisch), *Frații Liu* (1955, regia Renée G. Silviu), *2-0 pentru noi* (1956, regia Renée G. Silviu), *Micul Muck* (1957, regia Miron Niculescu), *Pățaniile unei păpuși de lemn* (1958), *Păcală* (1959, regia

„Visam să ajung vedetă de cinema...”

Dialog mut

Ștefan Lenkisch), *Cea mai frumoasă stea* (1962, regia Miron Niculescu), *Elefăntelul curios* (1963, regia Ștefan Lenkisch, rolul principal), *Eu și materia moartă* (1964, regia Margareta Niculescu și Ștefan Lenkisch), *Cele trei neveste ale lui Don Cristobal* (1965, regia Margareta Niculescu), *Ileana Sânziana* (1967), *Peter Pan* (1971), *Pisica de una singură* (1976, regia Margareta Niculescu), *Făt-Frumos din lacrimă* (1982, regia Margareta Niculescu), *Don Quichotte* (regia Ștefan Lenkisch, rolul principal), *Aventuri cu Scufița roșie* (1986, regia Cristian Pepino, rolul principal), *Cenușăreasa* (1990, regia Silviu Purcărete, rolul principal) pentru care a primit numeroase premii de interpretare la festivaluri naționale și internaționale. A realizat numeroase recitaluri: *Puiul* (1974), *Arvinte și Pepelea* (1984, regia Victor Ioan Frunză), *Mănușa* (1987, regia Ludmila Szekely-Anton); *Dumbrava Minunată* (1989, regia Cristian Pepino), *Coțofana hoată* (1996, regia Brândușa Zaița Silvestru), în care și-a pus în valoare registrul larg al posibilităților de interpretare. Într-un interviu acordat revistei *Teatrul*, în 1983, spunea: „... cu *Puiul*, după Brătescu-Voinești, am ajuns și în Elveția, unde am început prin a da o serie de spectacole în preajma sărbătorilor într-un magazin și am terminat prin a prezenta show-ul pe rețeaua color a televiziunii elvețiene.” (Zaița Silvestru în Kivu, 1983, p. 23)

Păpușile preferate ale Brândușei Zaița Silvestru erau păpușile pe mână, bi-ba-bo, deși în spectacole mâniau toate tipurile de păpuși. Actrița recunoștea, în același interviu: „Eu sunt în primul rând o «bibab». În teatrul nostru s-a ajuns la o polarizare destul de netă a mânuitorilor în raport cu aceste două formule, dar sunt și artiști capabili să treacă ușor de la una la cealaltă. [...] À propos de păpuși, pot să mă laud că am lucrat cu păpuși gen «Muppets», concepute de Irina Borovski, încă din 1974, când actualii Muppets nici nu existau pe ecranele din România”. Vorbind despre teatrul de animație la acel moment, despre termenii „teatru de păpuși” sau „de marionete”, profesoara Brândusa Zaița Silvestru sesizase: „Realitatea este că niciuna dintre aceste denumiri nu-i acoperă precis și complet sfera de acțiune. Eu l-aș numi teatru multiplu. (...) Vorbind serios, chiar dacă termenul nu are șanse să «prindă», el exprimă o realitate, căci este genul de teatru care îmbină cele mai multe modalități de expresie, pornind de la dans și mișcare, trecând prin gestică și ajungând la muzică și rostire.” (Zaița Silvestru în Kivu, 1983, p. 24)

Uneori, cu tristete, recunoștea: „Din păcate, efortul nostru de creație este minimalizat”. Știa că arta noastră este considerată, pe nedrept, o Cenușăreasă a teatrului.

În anul 2018, când am susținut spectacolul de disertație *Rățușca*, am avut bucuria ca dumneaei să facă parte din juriu și să aprecieze în mod deosebit spectacolul și interpretarea mea. Mi-a povestit că a avut și dumneaei o păpușă-rățușcă la care a ținut foarte mult, dar care i-a fost furată la un moment-dat, după ce o spălase și era agățată la uscat. A suferit foarte mult din cauza pierderii acelei păpuși. Am identificat fotografia acestui personaj – Rățușca Mac-Mac, alături de care este chiar în imaginea alăturată.

O întâmplare nostimă pe care a povestit-o: „În *Sânziana și Pepelea* de Vasile Alecsandri, Pepelea era Anda Călugăreanu, iar Sânziana eram eu. Căpătasem niște cozi mari, făcute din codițe diferit colorate, prinse una de alta,

pe aproximativ 1,60 m lungime. Îmbrăcată în fotă, ie și cu ghetete... La sfârșitul spectacolului, eu și cu Anda trebuia să facem un adevărat cros până la autobuzul teatrului, ca să ne ferim de a fi strivite de admiratoarele noastre. Și, de ce să nu recunosc, și de admiratori având între 8-14 ani. Dorința lor cea mai puternică era să ne atingă, să se convingă că existăm și ca persoane, dar mai ales ca personaje. Cât dura demontarea

Valentin Silvestru: Alo!

Mariana: Alo! Cu Sânziana, vă rog!

V.S.: N-a sosit încă acasă. E la spectacol. Cine a întrebat de ea, vă rog?

Mariana: Mariana. Dar tu cine ești?

V.S.: Eu sunt soțul ei!

Mariana: Tu ești Pepelea?

V.S.: Nu sunt Pepelea, ci soțul ei.

Mariana (uimită): Păi cum, are doi bărbați?

V.S.:!!!

Mariana: Alo! Alo!

V.S.: Da!

Mariana: Și pe tine atunci, cum te cheamă?

V.S. (râzând): Eu sunt soțul ei și mă cheamă Valentin.

Mariana: Mi-ai mai spus o dată asta. Deci nu te cheamă Pepelea?!

(În clipa aceea am intrat eu pe ușă).

V.S.: Stai, draguță, că a sosit Sânziana. Ți-o dau la telefon.

decorurilor și împachetarea păpușilor, dădeam zeci de autografe. Uneori, micii spectatori aflau numerele noastre de telefon. 4-5 fete mă sunau cu regularitate să afle noutăți «de la Sânziana». Asta eram eu pentru ele. Într-o seară, una din prietenele și admiratoarele mele, Mariana, a telefonat mai devreme ca de obicei. Eu încă nu apucasem să ajung acasă. A răspuns soțul meu:

Brândușa Zaița Silvestru s-a bucurat în toată cariera de aprecierea colegilor, a colaboratorilor și a studenților. Unii dintre ei au avut amabilitatea de a-mi răspunde la câteva întrebări.

Paul Ionescu, actor la Teatrul de Animație Tândărică își amintește cum a cunoscut-o: „Am cunoscut-o în '73, '74..., când am dat concurs pentru a intra la cursurile teatrului, pentru formarea de actor-păpușar... Și-am văzut-o acolo, în sală, printre personalitățile din juriu; (...) când am intrat, atâta rețin: un cap blond, mare, cu un păr tapat și râsul ei colorat (...) Eu nu știam cine

Oricât am încercat eu să-i explic că Anda, adică Pepelea, e soțul meu numai pe scenă, degeaba! Îi spuneam că, de fapt, Pepelea de pe scenă este interpretat tot de o femeie. Ea, nu și nu. Pentru dânsa, Pepelea era soțul și gata!”¹

Ca o recunoaștere a meritelor artistice, a primit **Premiul ATM pentru întreaga activitate**, în anul 1983, apoi **Premiul de Excelență în animația românească**, acordat de UNIMA România și **Premiul UNITER pentru Teatrul de Animație**.

1 <https://sanuuitam.blogspot.com/2018/06/copiii-in-lumea-papusilor.html>, articol publicat în *Spectacol, Almanahul Revistei Tribuna*, aprilie 1988

Singură printre păpuși...

este. Când am ajuns în față, ca să mă produc, am văzut că era superbă, era o femeie superbă. Cred că avea... până în 40 de ani. Ea era, dintre toți păpușarii teatrului, cea mai bună actriță. Cu voce deosebită, cu personalitate deosebită, cu o cultură adecvată. (...) În meseria asta trebuie să ai două lucruri: talentul actoricesc și îndemânarea. Nu se poate una fără alta. Ei, ea le avea pe amândouă. Și se vedea lucrul ăsta. Și nu era un profesor foarte la-ndemână. Nu puteai s-o păcălești cu vorbe sau cu șmecherii, ce-am gândit eu, ce profund sunt... Nu! «Ține mâna sus întâi și-ntâi!», că era greu, cădea mâna...; ăsta era primul lucru care ne omora... și după-aia ... ce-ai vrut să spui? Păi, ce să spun... Habar n-aveam ce voiam să spun, eu eram blocat pe ideea că trebuie să fac, nu mai aveam în gând ce voiam să spun; după-aia am înțeles eu că trebuie să și spun ceva. Iar când știam ce vreau să fac, nu eram în stare să fac; lucrurile se despărțeau brusc, în clipa când ajungeam pe scenuța aia, să fac acolo ce e de făcut. Ne-a ajutat. Foarte mult. Și când ni se adresa nouă direct sau mie personal, atunci lucrurile dintr-o dată căpătau altă turnură, nu mai îndrăzneam să zic nimic, eram ca o sugativă; că avea, că nu avea dreptate, noi încasam. Avea... 90% avea dreptate. Nu ajunsese vedetă degeaba în teatrul ăsta. Să ne înțelegem, în teatrul de păpuși, și în special în Teatrul Țandărică, nu erau vedete. Păpușile erau actorii. Nu oamenii care mânuiau. Ea era mai mult de atât.

Georgeta Drăgan: Cum era ca și actriță?

Paul Ionescu: Pot să spun că era perfectă; din toate punctele de vedere. Ea transmitea cel mai mult; mai erau actori care transmiteau prin păpușă, dar ea transmitea din capul locului. Pentru că și partea vocală pe care ea o aborda era foarte bine făcută. În timp ce la ceilalți se simțea că nu-i de acolo sau că se așteaptă să vină un actor mare, un actor consacrat, o vedetă, a cărei voce este recognoscibilă și care va interpreta vocal partitura personajului. Așa era moda în Teatrul Țandărică, în epoca respectivă și, după câte știu, în toate teatrele din țară. Doar în anumite teatre, care erau foarte slăbuțe și care nu aveau o echipă de actori, în diverse orașe mai mici, doar acolo nu se practica. Deci ea era un model pentru toată lumea și, în afară de faptul că îmi era model ca profesoară, o vedeam ca model și ca artist. Pentru că asta și era. (...) N-am jucat împreună până după 1989. În 1990 m-a abordat să intru într-un spectacol, alături de ea și de Cristina Popovici (pe vremea aceea, Roșianu acum), într-un spectacol după Eminescu. Un scenariu făcut de ea, împreună cu regizorul Szekeley; un scenariu care a suferit modificări importante; a durat foarte mult montarea

acelui spectacol. Se chema *Mănușa*, după un basm al lui Eminescu, puțin cunoscut. Și atunci am văzut ce înseamnă munca alături de ea. (...) Ca personalitate era dominantă. Domina, călca în picioare tot ce era lângă ea. Și-avea o tenacitate și o dorință... era flămândă de succes. Și să iasă bine.

G.D.: *E adevărat că repeta la un rol până îi ieșea perfect, cu ore de studiu individual?*

PI.: Spectacolul ăsta (*Mănușa*) s-a făcut pentru că ea a vrut să-l facă un recital. Era moda aceea cu recitaluri, cu spectacole de păpuși în care jucau 1-2 oameni; cel mult 2 oameni. N-a putut. A încercat. Cu regia lui Victor Ioan Frunză. N-a putut. A luat-o pe Ludmila Szekely-Anton. Nu s-a putut. Și până la urmă, a luat-o pe Cristina și-au ajuns la concluzia că mai trebuie un om, un bărbat, și m-au luat pe mine. Eu am fost deosebit de încântat că am jucat cu ele. Ei, dar repetițiile la acest spectacol au fost un coșmar. În primul rând, datorită faptului că ea era o perfecționistă – și eu sunt, cel puțin așa am pretenția de la mine, că sunt un perfecționist, dar ca ea... în niciun caz. După fiecare repetiție, ea rămânea în

continuare acolo, să mai facă, să mai dreagă, să mai pună ceva, pentru că se simțea complexată de marionetă, pe care n-o stăpânea. Ea vedea că n-o stăpânește. Personajul ăsta, Cunigunda, regina, îl făcea foarte bine, și ca marionetă, fără discuție. Pentru că avea un stil de mănuiere destul de limitat. Era nevoie mai mult de o prezență vocală și statică, mișcărilor erau de o anume acuratețe. Dar, până să ducă mâna aia la cap, că, vai, suferă ea..., voia să facă chestia asta într-un stil perfecționist, n-avea voie să se ducă mâna un picuț mai alături; totul trebuia să fie de fiecare dată la fel, perfect. Uluitor! Dorința asta de perfecțiune îi aducea și o putere de muncă senzațională. O motiva. Abnegație! Un mare artist a fost! Și atunci cred că trecuse momentul ei de glorie, dar ea tot voia să fie – și era – în glorie și se impunea. Ea a condus secția de păpuși prin postura ei impozantă. Avea o atitudine care domina. (...) Deci mie nu prea mi-a făcut bine spectacolul ăsta, *Mănușa*, decât prin faptul că am lucrat alături de ea și am avut foarte multe de învățat de la ea. Această seriozitate, care e greu să fie atinsă de cineva.

G.D.: *Care e cea mai amuzantă/nostimă întâmplare care vă vine în memorie când vă gândiți la doamna Brândușa Zaița Silvestru?*

PI.: Ar fi câteva aspecte, nu știu cât de amuzante... Brândușa a avut o viață romanțioasă extraordinară. Din câte am auzit eu – n-am fost coleg de generație, ca să știu, să fi văzut ceva din ceea ce spun –, dar în perioada ei de început, în tinerețea imatură, cu toate că avea aceeași nebulă a vieții ei în exprimarea artistică, a făcut ca mulți bărbați să i se arunce la picioare. (...) Cert este că Silvestru a câștigat prin masculinitatea lui deosebită, intelectual rasat, cu mult umor, cu vervă, cu șarjă... se făcea loc în jurul lui.

Un alt aspect, de această dată despre cenzură: În epoca aia, toate spectacolele aveau parte, înainte de premieră, de o discuție. La care

discuție, toți actorii teatrului – nu numai actorii, puteau să fie și tehnicieni, personal TESA –, își puteau expune părerile și chiar și le expuneau. (...) Când ea spunea (și mai erau oameni, era Valeriu Simion) ceva, avea dreptate. Am fost educați ca toți oamenii să-și spună opiniile și își spuneau opiniile pe bune! Și spectacolul, după fiecare discuție de acest gen, se mai repeta o dată și se corectau lucrurile. N-aveam treabă cu ideologia, pentru că era ușor eludată. Noi ne ocupam de copii și atunci lucrurile erau privite mai ușurel și nu știu ca vreodată cenzura să ne fi atacat decisiv. A, au fost niște vorbe: era un personaj... „Să nu-i spunem *tătucu*”; „Dar de ce?” „Pentru că duce cu gândul la *tătucul Stalin*”. Habar n-aveam că lui Stalin i s-a spus „*tătucul*”. Și copiii cu atât mai puțin. Idiotul ăla de șef de partid a perceput similitudinea; o prostie. Asta a fost cea mai decisivă întâmplare legată de cenzură. În rest, era o autocenzură, că știam că nu trebuie să spunem niște vorbe. Am

avut ocazia să joc într-un spectacol cu pionieri; păpușile alea erau niște caraghioslăcuri, cu cravata aia la gât. Râdeai de ele. A venit cineva și a zis: „Să dispară alea de acolo!” Pentru că erau niște maimuțoi cu cravată la gât. Și din clipa aia, chiar că nu s-au mai făcut spectacole cu pionieri.

G.D.: *Stând de vorbă acum despre doamna Brîndușa Zaița Silvestru, care este cea mai puternică imagine care a rămas în memoria dvs.?*

PI.: Lider. Da, era un om extraordinar care, din toate punctele de vedere, a știut să se impună. Un om însemnat. O vedetă. Știi cum e, vedetă nu ajung toți. Ajung oamenii ăia care au o steluță deasupra. Ea avea multe steluțe deasupra. Eu cred că dacă ea nu s-ar fi ocupat de păpuși, ar fi fost la fel, în vârful ierarhiei. Pentru că avea aceste calități, de a fi lider; calitatea de a fi lider nu o are oricine. Ea o avea. Și știa să se impună. Din câte am înțeles, la fel a făcut și la facultate.”

Referințe bibliografice:

1. DIACONESCU, Sanda (1979) „Elogiu modestiei: Brîndușa Zaița-Silvestru și Valeriu Simion” în revista *Teatrul*, nr. 5 (mai)/1979 (anul XXIV)
2. KIVU, Dinu (1983) „Invitatul nostru: Brîndușa Zaița-Silvestru”, în revista *Teatrul*, nr. 9 (septembrie)/1983 (anul XXVIII)
3. PEPINO, Cristian (1999) *Dicționarul teatrului de păpuși, marionete și animație din România*, Editura Ghepardul, Galați
4. xxx, (1976) album *Teatrul Țăndărică 1949-1969*, București

Referințe online:

1. <https://sanuuitam.blogspot.com/2018/06/copiii-in-lumea-papusilor.html>, articol publicat în *Spectacol*, Almanahul Revistei *Tribuna*, aprilie 1988
2. <https://www.teatrultandarica.ro/despre-noi/>
3. <https://www.teatrultandarica.ro/teatrul-de-animatie-in-romania/>
4. <https://www.teatrultandarica.ro/dictionarul-teatrului-de-animatie/>

Georgeta Drăgan-Stanciu este doctorand al UNATC „I.L. Caragiale” București, domeniul Teatru și artele spectacolului. În 2018 a absolvit Masteratul de Animație. În prezent, este actriță și administrator al Companiei Hai-Hui și actor colaborator al Teatrului de Animație Țăndărică. Urmează cursurile postuniversitare DPPD în cadrul UNATC și „Arta teatrului în educație”.

Georgeta Drăgan-Stanciu is a doctoral student at UNATC „I.L. Caragiale” Bucharest, in the field of Theatre and Performing Arts. In 2018 she graduated from the Animation MA. Currently, she is an actress and administrator of the Hai-Hui Company and collaborates with the Țăndărică Animation Theatre. She is attending the DPPD and „The Art of Theatre in Education” postgraduate courses at UNATC.